

SVETOST MOREŠKE

Ivan Fabris, Korčula
ivan.fabris3@skole.hr

Sociološka je paradigma da sva društva svijet dijele na sveto i profano gdje religija ima svoje vlastito mjesto te putem simbola i obreda uobličuje neki unificirani sustav vjerovanja i praksi povezanih sa svetim stvarima. Sveto kao objekt može biti i materijalni ili nematerijalni entitet, a on to jest ili će to postati, dakle sam je po sebi svet, *per se*, ontički, ili pak ono takvim postaje moralom, ćudoređem, stalnim samoprijegornim zalaganjem neke zajednice da taj entitet održi svetim. U religiji je taj sustav odnosa prema svetom, rekli smo, unificiran, ali on se može pojaviti i u ostalim društvenim fenomenima od parareligijskih, preko društvenih, pa do čisto privatnih fenomena.

Sveto kao objekt može biti i materijalni ili nematerijalni entitet, a on to jest ili će to postati, dakle sam je po sebi svet, per se, ontički, ili pak ono takvim postaje moralom, ćudoređem, stalnim samoprijegornim zalaganjem neke zajednice da taj entitet održi svetim.

Tema ovoga eseja bit će otkrivanje i ukazivanje na pojave koje u nekim vidovima *morešku* kao jedan specifični i kompleksni korčulanski fenomen čine svetim entitetom. Svetost nečega uvijek ima i povijesni doseg, utemeljenost se dakle očituje u prostoru i vremenu. No bilo bi nemoguće ovaj fenomen dijakronijski pratiti, bar ne na primjeru moreške, jer su saznanja o ovakvom specifičnom pogledu na morešku oskudna, baš kao i same povijesne činjenice koje tek tu i tamo bljesnu iz ponekog arhiva, dajući nam šture natuknice kako

i kad je ova veličanstvena igra stigla i razvila se u Korčuli te je prepoznajemo ovakvom kakva je danas. Dapače, ova oskudnost u činjenicama daje tajanstven i legendaran karakter moreški pripomažući zasigurno auri otajnosti kojom je okružena, a može pridonijeti osjećaju više vrijednosti, pa čak i nekog duhovnog poštovanja.

Pojam svet (*hagios, sacer*) od davnine se koristi za nekog ili nešto što je odijeljeno od svakodnevne uporabe, što je izdvojeno, udaljeno od svakodnevice, banalnosti, upotrebljivosti. Da je moreška odijeljena od svakodnevice, nije ni potrebno naglašavati, što ne znači da je folklor kao takav uvijek vezan za svakodnevicu, ali svakako iz nje proizlazi pa čak onda kad je vezan za neku vrstu vjerovanja i dotičaja sa svetim što nadilazi ili pokušava nadići svakodnevicu ili je svakako nekako promijeniti. Moreški nedostaje taj folklorni i etnološki karakter te povezanost s povijesnom uvjetovanošću kao što su to na primjer kumpanije. Dovoljno je samo uočiti vizualno nepodudaranje izgleda moreškanata u jednom folklornom defileu, a nije puno drukčije niti u mimohodu kakve povijesne postrojbe, a među ove *per exemplum* uvjetno ubrojimo i novoskovane, pseudopovijesne koje u tvorbi identiteta posežu za historicističkim kičem.

Ako je moreška i nastala u okviru mediteranske karnevaleskosti, za razliku od kumpanija, a ovime i može bitne banalnosti i profanosti, no ne i banalne društvene funkcije, ona je iz toga okvira u neko vrijeme i izašla, a dokaz je tome da se kroz 19. st. i početkom 20. st. batila na Dan grada Korčule, zaštitnika sv. Todora, 29. srpnja. Ovime, u nekom trenutku, spajanjem i nastavljanjem na sakralne događaje, sv. misu pa procesiju s izrazito pučkim pobožnim karakterom, sama moreška dobiva na sakralizaciji. Ona dakle postaje važnim tvorbenim momentom identiteta grada Korčule, a pridruživanjem u sakralni okvir, svojevrsnim posvećivanjem predstavlja interese i jest interes čitave zajednice.

Ulaženjem u uzvišenije i značajnije iskustvo čitave zajednice, što i jest jedna od funkcija svetog, a time i dužnost prenošenja na nove generacije, moreška dobiva poticaj da sama unutar sebe razvije neke oblike ritualizacije i simbolizacije (inicijacija, kodeks, hijerarhija...), no za ovo bi bila potrebna zasebna studija.

Ako je moreška i nastala u okviru mediteranske karnevaleskosti, ona je iz toga okvira u neko vrijeme i izašla, a dokaz je tome da se kroz 19. st. i početkom 20. st. batila na sv. Todora. Ovime moreška dobiva na sakralizaciji i postaje važnim tvorbenim momentom identiteta grada Korčule, a pridruživanjem u sakralni okvir, svojevrsnim posvećivanjem predstavlja interese i jest interes čitave zajednice.

Kako zajednice nisu gotovo nikada homogene, a moguće je sakralizirati, rekli smo, bilo koji entitet, pojedine interesne skupine prisvojiti će sebi te entitete i da bi time sakralizirale i neki svoj vlastiti identitet, da bi ili potvrdile ili osigurale vlastiti status, ili očuvale postojeći poredak, ili ga pak restaurirale.

Tako su korčulanski autonomaši preveli tekst moreške na talijanski i izvodili je krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a posljednji put za vrijeme fašističke okupacije u Splitu prigodom dolaska nekog vojnog odličnika.

Komunističke su vlasti u tvorbi vlastitog identiteta također preuzele morešku naglašavajući „obnovu“ moreške poslije rata, pritom dajući tom činu gotovo soteriološki karakter, a svoju ulogu postavile kao ulogu princa na bijelome konju u izbavljenju moreške (i bule) od ralja nesklone dijalektičke povijesti.

Moreška je, kao i prije, vezana za javni sakralni moment, samo ne izvođenjem na dan sveca zaštitnika grada sv. Todora, nego dva dana prije, na Dan ustanka 27. srpnja. Tekst je također izmijenjen, rekli bismo današnjim rječnikom, zbog političke

korektnosti, pa se tako *hudi i gerdni Arapin* preveo u *dušmanin*, prema predaji, na samu intervenciju maršala Tita i politike nesvrstanih.

Novu je dimenziju i ulogu moreška dobila početkom devedesetih kad se skupina građana izdvojila iz RKUD-a Moreška i osnovala HGD Sv. Cecilija te preuzela izvođenje moreške naglašavajući restauratorski karakter obnove i povratak u predkomunističko razdoblje, očekivano, u nacionalističkom ključu i gotovo anakronim preporodnim zanosom.

Posljedica je toga da se svečana moreška igrala ponovno na dan sv. Todora iza procesije *kako i prin*, uz povratak na izvorni tekst uz crnjenje lica crnih moreškanata. Ovom se starom običaju poslije sramežljivo pridružio i KUD Moreška pozicionirajući se u novonastalim prilikama.

Svetost, naime, kao društvena dimenzija uvijek smjera na čistoću u širem smislu. Čistoća je u konačnici predstavljena kao jedinstvo čega uz odsustvo stranog, Drugog elementa što se vidi u germanskom korijenu (holy, heilig > halig > hal – cjelina, jedinstvo). Izvođenje moreške od strane dva ideološki suprotstavljena društva učinilo je rascjep na imaginarnom tijelu moreške. Budući da se oglušilo na poziv svetog entiteta da se bude kao jedno, stvorio se osjećaj desakralizacije nečeg što bi trebalo biti jedinstveno, a postalo je do tada gotovo samoidentificirajuće za čitavu zajednicu.

Osim što kategoriju svetosti prati ideja čistoće i jedinstva, stoga je kao takva javna pa ju je zabranjeno prisvojiti za sebe, dakle privatizirati. No kako je istaknuto na početku, budući da je ona povijesni fenomen i samo kao takav shvatljiv, do nas dolazi živim (realnim) odnosom bilo pojedinaca, bilo zajednice spram svetog entiteta.

Skup tih odnosa, pogotovo ako imaju pozitivan predznak, možemo nazvati ortopraksom, skupom pozitivnih primjera u povijesnom kontinuitetu na koju se neka skupina može pozvati te iz nje legitimirati ili odrediti svoju poziciju.

Na našem primjeru u ovom dvojstvu izvođenja moreške u okrilju dva društva zasigurno su se postavila pitanja koja se javljaju zbog povrede svetosti. Pitanje krivca zbog nastalog dualizma, krivca zbog izlaženja iz cjeline, jedinstvenosti.

Pitanje privatizacije svetog entiteta od strane pojedinaca ili užih skupina koja polažu ekskluzivna prava na morešku. Pitanje zakonitog sljednika, onoga koji ima pravo tumačiti i iz kojeg se može razviti hijerofanijski primjer (idealni uzor) koji će se uklopiti u buduću ortopraksiju, dakle tko može reći koji je i kakav stav, pokret, udarac u moreški „ortopraksan“. Niz je još tu primjera koji ovaj esej ne može pokriti, a i prethodne bi još trebalo razraditi što bi zasigurno pridonijelo sočnosti teme i dobroj podlozi za kakvu živu debatu.

Nemoguće je ne spomenuti i poznati sakrilegij kada je ansambl Lado odlučio uprizoriti morešku. Tada su se dva suprotstavljena tabora homogenizirala i za tren zaboravila antagonizme kako bi se moreška očistila od mogućnosti da netko treći izvodi ovu našu korčulansku, svetu igru. Pravna je bitka i autorska prava na glazbu i koreografiju okončala ovu gotovo ćudorednu vanjsku ugrozu te očuvala integritet drevnom viteškom sukobu, ili figurativno rečeno, bula je još jednom spašena.

Ova simpatična usporedba priče u moreški s pričom o moreški, dovodi nas da je ustvari jedina prava ugroza svake priče predvidljivost. I doista, svetoj priči kakva je moreška jedina je prava ugroza predvidljivost u vidu pretjerane komercijalizacije koja muči sve koje se moreška tiče još od pojave masovnog turizma, tamo sedamdesetih godina prošlog stoljeća u prošlom tisućljeću. Pretjerana komercijalizacija ponajprije u vidu prečeste performativnosti od gotovo osamdesetak izvedaba godišnje u oba društva, čini ovu priču manje zavodljivom, a entitet manje svetim, otajnim.

Jedan od mehanizama u stvaranju svetosti jest njena mogućnost proizvodnje i vezivanja na sebe mita. Priča (*mythos*) je tu, i u moreški i o moreški, a mit što se tiče svetosti nekog entiteta ide u dva smjera.

Mit o pripadanju, ako si u njemu našao svoju ulogu ili se prepoznao, ili je pak na drugi način ugođen nekoj tvojoj ideji (idealu) i tvom eshatološkom obzoru.

Mit o propadanju, ako se nisi našao ili ne ide u smjeru koji ti priželjkuješ, ili se ne slaže s tvojom idejom entiteta kojemu se oduzima vjerodostojnost kao bitno obilježje svetosti.

Možemo se samo upitati koliko je nebrojeno puta u dijakroniji moreška u očima ljudi izgubila svoju sliku svete vjerodostojnosti. Pa ipak, ona je tu

Kao jedan od moreškanata i voditelja ove kompleksne igre, samo mogu reći da trenutno jednostavno uživam u mitu o pripadanju i anticipirano, budući da ću ostarjeti, uživam u mitu o propadanju ove naše svete, viteške, drevne, korčulanske igre moreške.

i kojem god mitu s ponosom pripadala, igra u kojoj se očituje svoje udivljenje prema njoj još je živa, a to je jedino važno.

Osobno, kao jedan od moreškanata i voditelja ove kompleksne igre, samo mogu reći da trenutno jednostavno uživam u mitu o pripadanju i anticipirano, budući da ću ostarjeti, uživam u mitu o propadanju ove naše svete, viteške, drevne, korčulanske igre – moreške.

* * *